

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פרק האשה

פסחים פ"ז עמוד א'

בגמ', שמעת מינה יש ברירה מאי רוצה בשעת שחיטה.

א. **התוס' רי"ד** (עיי' חבין ל"ו) פסק לשיטתו דאמרינן ברירה אף בדאורייתא, ומאריך לתרץ כל הסוגיות בש"ס דהמשמעות העולה מהן דאין ברירה, וגבי סוגיין כתב: "ובפסחים בריש פ' האשה תנן האשה בזמן שהיא בבית בעלה שחט עליה אבי' שחט עלי' בעלה תאכל משל בעלה הלכה רגל הראשון לעשות בבית אבי' שחט עליה אבי' שחט עלי' בעלה תאכל ממקום שהיא רוצה אלמא יש ברירה, ואע"ג דאמרינן בגמרא שמעת מינה יש ברירה ודחי מאי רוצה בשעת שחיטה, **דחיי' בעלמא קעביד** דלא תיפשוט מינה דיש ברירה **אבל מ"מ פשטה דמתני' הכי משמע דיש ברירה**". עז"ש, וכ"כ **הרשב"א** (ביצה ל"ה). בשם **ר"י הזקן**, אך רוב הראשונים לומדים בהכרעת הסוג' בביצה (ל"ה). בדברבנן אמרינן דיש ברירה, ולא בדאורייתא, וכן פסק **הרמב"ם** (פ"ה מיו"ט ה"ב. ופ"א מתרומות הכ"א), ועי' מש"כ לעיל (דף ל"א. אות א') בענין דומה לזה.

ב. ועכ"פ גם לדידן דפסקינן בדאורייתא יש ברירה (או"ח סי' ש"ל א"א סי' ט"א. סי' ת"ג ס"א, וע"ש במשנ"ב ס"ק, ובעוד מקומות), עדיין היה אפשר לומר כהתור"ד דדחיית הגמ' היא דחיה בעלמא, וידויק כן בדברי **העונג יו"ט** (סי' קס"ו), דחידש דהיכא דלא אכפת לו באיזה יכרר, לכו"ע אמרינן יש ברירה אף בדאורייתא, ואחד מהמקומות שהרחיב בדבריו שם, הוא גבי מינוי בב' חבורות בקרבן פסח [בששניהם מאותו מין הבהמה], ואייתי ראיה מלקמן (פ"ה): בגמ' "והא תניא אין נמנין על שני פסחים כאחד. מתניתין במלך ומלכה". ופירש"י: "אין נמנין על שני פסחים כאחד לאכול בשעת אכילה מאחד מהם שירצה, **דאין ברירה**, וכי בעי למיכל דילמא בשעת שחיטה לא הוה דעתיה עליה, הלכך לא אכיל [וכו']". במלך ומלכה. שתלויין על עבדיהן, ואין מקפדין על סעודתן אם גדיים אם טלאים, **הלכך אין כאן דין ברירה, דתרווייהו ניהא ליה**". ומסיק, דה"ל אף בב' חבורות כשהיה מאותו מין הבהמה, לא שייך דין ברירה. ולפי"ז לכאורה אף בהאשה שבוררת בין אביה לבעלה, נמי איכא למימר הכי דלא אכפת לה, ולכך יכולה לברור לאחר מכן לאיזה שתצא, ועכ"ז הרי הגמ' הכריעה דאין בזה חשש ברירה **כי דעתה קודם שחיטה**, ולדבריו נמי נוכרח לומר כהתוס' רי"ד, דדחיה בעלמא היא, אך באמת לא שייך הכא דין ברירה, כיון שלא אכפת לה מאיזה תאכל. ובדרך זו יש אף ליישב מה שהניח **השפת אמת** בצ"ע עי"ש בקושייתו, דעכ"פ תי' דברירה קודם שחיטה, אינה מסקנה הכרחית בדין מינוי הקרבן פסח, אלא דחיה בעלמא, ואף א"א ברירה אכתי יש לומר דאפשר להחליט לאחמ"כ לאיזה שרוצה להימנות. ואף שיש לחלק בין הדברים, ולומר דאולי ברגל ראשון אכתי אכפת לה [אף לפני התי' דדוּפּה], אך ראיתי שבתוך דבריו שם בסוגריים, כתב העונג יו"ט וכן בב' חבורות וכן ביתום ששחטו וכו' **וכן באשה בר"פ האשה** עי"ש, הרי שבע"כ העונג יו"ט בודאי למד כן דבהאשה לא אכפת לה ואפשר לברר, ובמילא מוכרחים לומר דתי' הגמ' הוא דחיה בעלמא ולא להלכה, ודו"ק.

ורמינהו אשה רגל הראשון אוכלת משל אביה וכו', ל"ק כאן ברדופה לילך, כאן בשאינה רדופה.

ג. ופירש"י: "**מתניתין בשאינה רדופה**, לילך תמיד לבית אביה, דבית בעלה חביב לה, הלכך, **כל שאר הרגלים ודאי שייכא בתריה, ורגל ראשון ספק**, ובריייתא ברדופה, הלכך, רגל הראשון ודאי בתר אביה, מכאן ואילך ספק".

ולפי"ז צריך לומר בפשטות, דלשון המשנה "האשה בזמן שהיא בבית בעלה תאכל משל בעלה" ומכך מדויק שאם היא בבית אביה לא תאכל משל בעלה, צריך לומר לפי מסקנת הגמ' אליבא דרש"י, דמיירי בפסח ראשון בלבד, אך בשאר הפסחים גם אם היא בבית אביה, תאכל משל בעלה. **המאירי** (במשנה ד"ה הלכה רגל ראשון) פירש בדרך אחר, דרגל ראשון ברדופה הוא לעולם משל אביה, ומאחרי רגל ראשון איכא נפק"מ אם היא רדופה אז יכולה לבחור בין בעלה לאביה, ובזה מיירי הבריייתא. ובאינה רדופה, אוכלת רק משל בעלה אף ברגל ראשון, ובזה מיירי המשנה. וסיים פירוש שיטתו בזה"ל: "זו היא שיטתנו לענין פירוש ולענין פסק, וכן נראה לנו בה דעת גדולי המחברים, ונמצאת לשיטתנו משנה זו כוללת שלשה דינים, **אחד**, אינו רדופה ללכת אפי' ברגל ראשון שתאכל בבית בעלה. **השני**, רגל ראשון ורדופה ללכת שתאכל משל אביה. **השלישי**, רגל שאינו ראשון ורדופה ללכת שתאכל מאיזה שתצא".

אמנם לאחר מכן כתב **דגדול הרבנים** [וכוונתו לרש"י כידוע, וכפי' שכתב עליו בהקדמתו למס' אבות] פי' בדרך אחר, והמאירי הבין ברש"י: שאף בשאר הרגלים אם הלכה לבית אביה תאכל במקום שהיא רוצה, בין ברדופה בין שאינה רדופה.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

ולכאורה כפי שכתבנו לעיל, בלשון רש"י שלפנינו, מבואר בפירוש שאם אינה רדופה, בשאר רגלים תאכל משל בעלה, וכן פי' **הכסף משנה** (פ"ב מק"פ הי"א) דעת רש"י.

ד]. ומדברי **התוספות** (ד"ה כאן) נראה שפירשו את המשנה, "האשה בזמן שהיא בבית בעלה", היינו בזמן שדרכה להיות בבית בעלה, כלומר ברגל שני, בזה הדין ש"תאכל משל בעלה". אבל אם "הלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה" כוונת המשנה לומר שדרך כל אשה לילך רגל הראשון לבית אביה, להגיד שבחה שנמצאה שלימה. אמנם הסתפקו התוס' האם מדובר במשנה דוקא בשלא הלכה לבית אביה, אלא שאנו משערים שהיא תלך, שכך הוא דרכה להגיש שבחה בבית אביה שנתחבבה בבית בעלה, שאז תאכל במקום שרוצה, אבל אם הלכה ממש, ודאי דעתה לאכול משל אביה. או שמא גם אם הלכה ממש, ספק הוא. ולכאורה משמע מדברי התוספות שהמשנה מדברת בודאי באופן שלא הלכה ברגל הראשון, אלא שהסתפקו אם מדובר גם בהלכה.

וגם בפירוש דברי הגמ' "רדופה ואינה רדופה" חולקין התוס' עם רש"י. שהם מפרשים "רדופה לילך" היינו ברגל הראשון מיד אחרי הנישואין. ועדיין לא הלכה לבית אביה קודם לכן להגיד שבחה. ו"אינה רדופה" היינו שפסח הוא רגל ראשון להליכתה שכנראה תלך בו, אבל כבר עבר רגל אחד מן הנישואין ולא הלכה בו, וכיון שאנו רואים שאינה רדופה, שמא גם עכשיו לא תאכל אצל אביה, או שמדובר ברגל ראשון לאחר הנישואין, אבל כבר הספיקה לומר שבחה קודם לכן בבית אביה. ולכך אינה רדופה כל כך. ולפי זה ביארו את דברי הברייטא "מכאן ואילך רוצה אוכלת משל אביה רוצה משל בעלה" שמדובר שעדיין לא הלכה לבית אביה. ולכן מרגל שני ואילך הוא ספק. אבל אם כבר הלכה ברגל ראשון. ודאי אוכלת משל בעלה. כרישא של משנתינו.

ה]. ובדברי **הרמב"ם** (פ"ב מק"פ הי"א) שכתב "האשה שהיא בבית בעלה שחט עליה אביה ושחט עליה בעלה תאכל משל בעלה, היתה נחפזת ללכת לבית אביה ברגל הראשון הסמוך לנישואיה כדרך כל הבנות ושחט עליה אביה ושחט עליה בעלה תאכל משל אביה, מכאן ואילך תאכל ממקום שהיא רוצה, והוא שתברור לה מקום שתצצה בשעת שחיטה". נראה שמפרש בגמ' "רדופה לילך" שהיתה נחפזת ללכת לבית אביה לפסח.

וכתב שם **הכסף משנה**: "והשתא איכא למתמה על רבינו שכתב היתה נחפזת דהיינו רדופה דברייטא והשמיט דין אינה רדופה דמתניתין דרגל הראשון תאכל ממקום שתצצה. ונ"ל שסובר שרוב הבנות הן רדופות ללכת לבית אביהן ברגל הראשון וזהו שכתבו כדרך הבנות ומשום דאינה רדופה לא שכיחא לא חש רבינו לכתבו. ועוד אפשר שסמך על דאיכא למילפה מדין רדופה, דכיון דרדופה רגל הראשון משל אביה, ממילא משמע דשאינה רדופה רגל הראשון ממקום שתצצה, וכיון דברדופה שאר רגלים ממקום שתצצה ממילא משמע דבשאינה רדופה משל בעלה" ע"כ. ועיין במאירי הנ"ל שבסוף דבריו כתב ביאור אחר בדברי הרמב"ם.

בגמ', דכתיב אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום, ואמר ר' ככלה שנמצאת שלימה בבית חמיה, ורדופה לילך להגיד שבחה בבית אביה.

ו]. פירש"י: "**נתחבבתי עליו**, ונמצאתי שלימה לו. להגיד שבחה: היאך מקובלת היא בבית חמיה". ובכתובות (ע"א: ד"ה ככלה שנמצאת שלמה בבית חמיה) פי' **רש"י והריטב"א**: "שכבר ניסת וגם לבה בבעלה ואינה בושא הימנו".

ובתשו' **דברי יציב** (יו"ד סי' ק"ח), בענין מה שלא נהגו בגזיזת השער לכלה **קודם** טבילתה, כתב (סוף אות א' ותחילת אות ב'), בשם הגה"ק מבוטשאטש דמסירים שער ראשה דווקא לאחר החופה או בערב וכו'.

וביאר הטעם עפ"מ ש"כ בכנסת הגדולה (אהע"ז סימן א' אות ל"ז), דבאשה שזינתה אפילו בפנויה ליכא חדר"ג כשלא ידע עיי"ש, ובפתחי תשובה (שם סק"ב) דן אי בכה"ג דינה כדין פנויה לגבי פרוע ראש, וא"כ אם ח"ו תימצא שלא כשורה לא היתה צריכה לגלח שערות ראשה, ולזה נהגו להסתפר דייקא אחר הבעילה כשנמצאת בתולה ודינה כנשואה לכל הדיעות ומחוייבת בכיסוי הראש אליבא דכו"ע.

ובזה, בא הדברי יציב לפרש מימרא דרבי יוחנן בסוגיין, וז"ל: "ולפענ"ד דזה הפירוש בפסחים פ"ז ע"א וכתובות ע"א ע"ב ככלה שנמצאת שלימה בבית חמיה ורדופה לילך ולהגיד שבחה בבית אביה ודו"ק". והיינו, שאחר שנמצאת בתולה, באה להגיד שבחה בבית אביה, שהיא נמצאת שלמה. עיי"ש.

ז]. ולכאורה אין כוונתו לומר, שהיא באה כעת בכיסוי הראש לבית אביה, ובכך מוכיחה שהיא היתה בתולה, דבזמן הגמ' אף בתולות היו מכסות ראשן, ואף הדברי יציב עצמו (אהע"ז סי' פ') כתב כן בפשטות, ע"ש. אלא כוונתו כנראה, ששבחה בבית אביה, שכעת יודעים שהיה היתה שלמה בנערותה, ובה מובן מה שבהמשך הגמ' דורשת מעלתן של בתולות ישראל שהן בחותמיהן עד שעה שנכנסו אל חופתן.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

והוא פירוש מחודש בנמצאת שלמה בבית בעלה, פי' אחר מהראשונים שהבאנו לעיל. אמנם כבר קדמו בזה ההפלאה (בתובות שם ד"ה אמר ר"י) שפי' כן דזהו שבחה שבאה לומר בבית אביה, שנמצאת בתולה אצל בעלה, ומבואר כן להדיא **בשיטה מקובצת** (בתובות שם) שהביא פירוש זה בשם **הר"י מגאש והר"ח**, דזהו שלימותה שבאה לספר בבית אביה שהיתה בתולה בבית בעלה, דכל משפחתה חוששים מאוד לזה, עיי"ש.

שו"ר שבסוף התשובה באה"ע"ז (שם), חזר שוב הדברי יציב על ביאורו בסוגיין [וצריך לתקן שם פסחים פ"ז. ולא פסחים פ"א כמו שטעה המדפיס], וכנראה שהרגיש בהערתינו הנ"ל, שהבתולות גם היו יוצאות בכיסוי הראש קודם נישואיהן. ולכך כתב, דעכ"פ לחופתן היו יוצאות בהינמא וראשה פרוע כדי שידעו שהם בתולות, ואח"כ כיסו שוב ראשן, וזהו כוונת המאמר נמצאת שלמה בבית אביה וכו'. והיינו, דהוא כן מפרש ששבחה היא שבאה לבית אביה בכיסוי הראש, שהיא ההוכחה שהיתה בתולה, וא"כ לא הבנתי כראוי דבריו מתשובתו הנ"ל ביו"ד, והוא אמנם מיוסד על דברי השיטמ"ק בשם הר"י מגאש והר"ח [אף שלא הביאם אך בוודאי להם כוונתו], דהשבחה בבית אביה, היא שנמצאת בתולה בבית בעלה, אך אין זה שזה באה לומר להם כמו שהם פירשו, אלא כיסוי ראשה מכרות ואומרת כן, וזה התוספת שהוסיף "ונראה לענ"ד" שהוא ביותר ממה שהם פירשו.

פסחים פ"ז עמוד ב'

בגמ', אר"י אוי לה לרבנות שמקברת את בעליה, שאין לך כל נביא ונביא שלא קיפח ארבעה מלכים בימיו.

ח. עי' **בחזקוני** פרשת שופטים (דברים י"ז, כ') "למען יאריך ימים, לפי שהרבנות מקברת את בעליה צריך הוא לדבר שיאריך ימים ומטעם זה אומרים יחי המלך בשעה שמעמידים מלך" עכ"ל. **והוא פירוש מחודש בלשון "יחי המלך"**, דפשוטו של מקרא היכן שכתוב בפסוק **"יחי המלך"** (ש"א י', כ"ד. ש"ב ט"ז, ט"ו. מ"א א' כ"ה-ל"ט. מ"ב י"א, י"ב. דה"ב כ', י"א.) תרגומו ות"י **"יצלח מלכא"**. ואין זה ברכת אריכות ימים, אלא שיהיה במלכותו איש חיל ורב פעלים (עי' ש"ב ר"פ כ"ג) וכן פירש"י ורד"ק בפסוק ואמרתם כה לחי (ש"א כ"ה, ו'), עיי"ש.

ודווקא היכן שהמלך כבר עומד לסיים תפקידו, ומעביר השרביט לבנו, כמו דוד שהעמיד את שלמה בנו בחייו לעת זקנותו, דכתיב (מ"א, א', ל"א) "ותקוד בת שבע אפיים ארץ ותשתחו למלך ותאמר **יחי אדוני המלך דוד** לעולם", רק שם תרגומו הוא **"יתקיים רבוני מלכא דוד לעלם"** ולא תרגם **יצלח** רבוני מלכא דוד לעלם, וכיון ששם היה צריך לברכת אריכות ימים, אך הצלחה כבר לא, כיון דברכת יחי המלך הכתובה כמה פסוקים לאחר מכן, כבר הוכרזה על שלמה בנם, ועל ברכה זו לשלמה שוב תרגם התרגום **"יצלח מלכא"**. אך החזקוני כתב **"בשעה שמעמידים המלך"**, וא"כ הוא פי' אחר בכל הפסוקים שהבאנו, ודו"ק.

ט. **והחיד"א** זצ"ל (פני דוד, פר' וילך, סוף אות ב') מביא בשם **הרבי ר' יהונתן זצ"ל**, פירוש מחודש בזה, דאף שאם נגזר דינו של אדם ח"ו הרי יכול להתפלל ולקרוע גזר דינו, אך אצל מלך מצאנו בדוד (שבת ל.) שאמר לו הקב"ה אין מלכות נוגעת בחברתה כמלוא נימא, ולכך לא יהני ליה תפילות לבטל גזר דינו, כי הגיעה השעה למלך הבא אחריו, וזהו הרבנות מקברת בעליה, שאינו יכול לבטל הגזרה ע"י תפילותיו, עכ"ד.

ונלע"ד בס"ד להוסיף בזה, דאולי מזה הבין חזקי' המלך לומר לישעי' הנביא בן אמוץ כלה נבואתך וכו', מקובלני וכו' אל יתיאש מן הרחמים, ומיד ויסוב פניו אל הקיר ויתפלל וכו' (ברכות י.), והלא הרבנות מקברת את בעליה, ומהיכי תיתי לחזקי' שיכול היה להתפלל לקרוע גזרתו, אך כיון שלא היה לו בן עדיין, דעל זה נענש שלא נשא אשה, הבין שבוודאי לא נגזר עדיין מי יהיה המושל אחריו, דהלא היה לו בחירה להינשא ולהוליד בנים, וא"כ אין מלכות אחרת שנגזר שצריכה כעת לבוא, ולכך ידע שהוא עדיין יכול להתפלל ולקרוע הגזרה, כי הוא עדיין אינו בכלל הרבנות מקברת את בעליה.

ולפי"ז יש להשוות בין פי' החזקוני הנ"ל לשאר הפירושים ביחי המלך, **דהיינו הך הם**, דאילו יצלח במלכותו, לא יגזר שיבוא מלך אחריו, דחזינו אצל שאול המלך, שנגזר שדוד יבוא אחריו שמאס בו ה' כמו שאמר לו שמואל הנביא, ואם יגזר שיבוא מלך אחריו, כבר לא יהני ליה תשובה ותפילה, דהרבנות מקברת את בעליה שאי אפשר לבטל הגזרה, כיון דאין מלכות אחת נוגעת וכו', ולכך זהו ברכה אחת, דאם יצלח במילא יאריך ימים, ודו"ק.

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בדפים הבאים בשם אומרים בל"ג: rabinoviz@gmail.com